

Le rom

Who are the Roma (Gypsies)?

Kana ame vorbinas pa romengi nacionalengo minoritet, *hačaras ame romani familija kaj sas khetanes* le Norvegosa but cajto. Si len pača statsborger ando Norvego taj maj but ando Norvego bešen.

Maj anglal phenenas le romenge «sigøyner». Taj pe aver šib phenen rrom, me i glavno vorba si *rom*. Andi media phenen le romenge katar Romania taj Bulgaria *romfolk*.

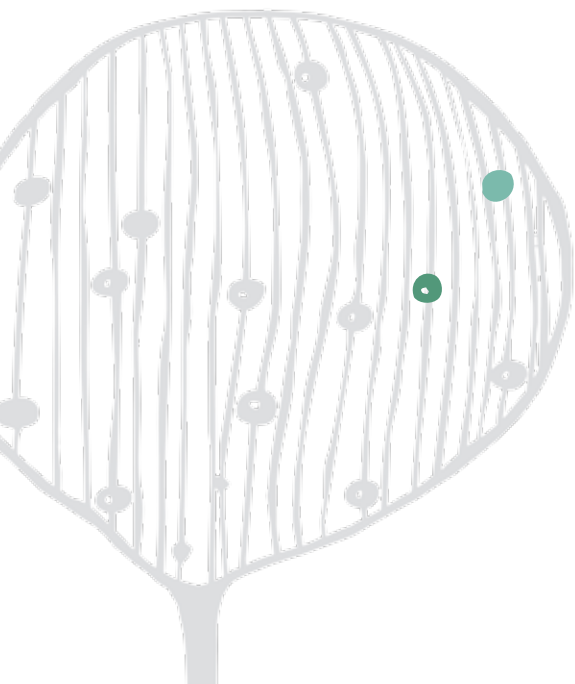
Historija

Či žanen maj but pa purani historia le romengi, me žanas ke i vorba i čači avel anda India. 1000-1500 berš palpale, gele avri but amare phure avri ando Asia taj šindjile avri ande thema pe čači rig anda Europa, special ande thema kaj adjes bušol Romania, Ungro, taj maj but ando Balkan. But rom sas inkerde sar šlavi taj trajinas tista phares. Me varekon anda le šlavi trajinas maj phuterdes sar le avera. Taj sakade von tradenas te phiren pala o lov. Šlavi sas taj nas slobodo te len gažes, anda kodo ke nas sar jekh tradicia taj vorba.

Pala 1850 berš baro parudjimo kerdjilas andi Romania. Taj anda kodo but šlavi pelas o zakono te le pa lende, ando kodo maj but anda le kerdjile čore ke nas le sar te trajin. Anda kodo geletar but rom avri ande opre rigaki Europa taj stungaki rig Europa. Uni anda le geletar avri ando Norvego, phenenas aver le dujto tradimos. Le norvegiska rom si le pra nepotora katar le anglune rom kaj avile ando Norvego. Ando Norvego maj anglal či kepinas pe katar le cigne grupi rom so sas khate taj sas le pača katar le raj.

Po anglunimo katar 1900 berš mangenas le raj te phandaven le granici. Pala kodo taj vi kamenas te den le romen avri. Ke de nas pe gindo ke na slobodo te ašon ando them. Le romane sinti kamenaste te keren anda lende gaže pe zor, me kamenas te šuden avri le rom. But dičilas pe ke kamenas te keren maj phare zakonora le romenge te šaj šantar avri. Varekana ando cajto 1920 berš parude o zakoni te na aven maj but «sigøynere taj avera themara kaj tradenas» te šaj šantar avri ando krajišago taj lenge pasura line lendar. Ando 1930 sas o romano trajo kadej čorivanes sas ke musaj sas te žantar ando Francuzo, Belgini taj ando Njamco. Taj kothe sas lengo merimo, ke kana avile ando 1934 berš, zumavenas te našen katar o Njamco ando Norvego, taj le raj ando Norvego či las le ando them ande. Anda kadala rom, le maj but mule ando lageri.

Pala marimo sas but manuš kaj či pačanas so phenen le rom pa kino kaj nakhle, te ando kodo či počinde lengi počin sar le avera manuš kaj line. Kodo la kaj nakhle o merimo, zumavenas te aven ando Norvego te šaj ašun ando them. But anda le sas rakade ande ando

Norvego vat sas le maj paše familija ando them. But anda le birinde te sikaven ke arakadjile kathe ando them katar o rašaj. De sakadej či line len ando them po anglunimo. Anda kodo ke zurales vorbinde kaj le media taj le avera le rajenge, te šaj bolden palpale maj but anda le. Na maj anglal sar le 1956 line o paragrafo te le ke le rom naštik aven ande ando Norvego.

Kana line te le o paragrafo, le rom kaj bešenas ando Norvego but problemo sas le ando trajo. Lengo purano šefto či maj šalas mišto sar maj anglal taj butenge sas parimo so nakhle lenge manuš ando lageri. Ando 1962 kerdjilas pe le raj jekh grupa te šaj avel mišto le romenge. Maj but sar deš berš pala kodo puterde avri “Romano kontori”. Korkore le rom mangline Romano kontori penge taj te len pe ando romenge bajura. Bute romenge

Romengo Holocaust

Le nazistura ando Njamco sas avri pala le rom te phanden le taj te mudaren len. či žanenas i romani kultura taj sar le rom trajin taj gindinas ke le rom čorile, xoxamne, mačakerne taj ferik ke kurvin taj ke či lenas same pe penge šavora. Le nazistura phenenas ke sa jekh čorimo sas le rom, sar le židuvura taj le nasvale bange. Ke nas pomištimo le themeske. Angla o dujto marimo šonas perdo romen ande bučango lageri. Ande godola lagera, bute ženem pe zor kere nas te na maj birin te aven le šavora taj kinjosinas le romen la bučasa taj ceraxabesa. Či žanglol pe sode romen mudarde anda godu ke nas naj skirrimata sar pe židuvura kaj sas. Gindin ke preske sagade but procenti rom mule sar le židuvura. But rom ande Europa phenen po Holocaust porajmos.

kerde, sar romano barnehage, romani škola, romano ternengo klubo taj romenge kera. Pala o, kaj phenenas leske, "Briljantongo šefto"/ Diamantkuppet, jekh baro xoxamno šefto karing Norges bank kaj kerde le rom, ačarde maj bari kritika katar le manuš. Taj maj but geletar ando Švedo te bešen. Sas le themes but žutimata/tiltak pe le rom ando Norvego, me sa finindas o žutimo ando berš 1991. Le raj phenenas ke prabut love žute ando gado šutimos, ke nas hasna te parudjun le rom.

Akanik le raj phende čavla le romen maj but special žutimo le romen. Akanak le rom si te len sa godo žutimo, sar le avera. Pala jekh cajto dine po gor le raj, ke nas mišto kaj ašade o žutimo le romenge. E raj xasarde pengo hačarimo pe rom, či maj žanenas kanči pa le rom, le rom nas le hačarimos kaj te len penge žutimos kaj le raj. Ma nas le romen pačaimos karing le raj taj či le rajen nas pačimos pe le rom.

O romano trajo ando phurano cajto

Le maj but rom ando Norvego tradenas pe gava taj trajinas anda i sastruni buči, grasten te bikinen taj šeftara sas. Paša godo sas rom kaj trajinas anda drabarimo, te gilaben vat te mangen. Le maj but rom katolikura sas.

Ande o but tradimo le romengo kade kerdjilas vi lengi kultura. Ande cigne gava, le gaže pindjarenas le romen pa lengo hurajimo, lenge bare lancura taj pa lenge lungi soxi taj lengo gilabimos.

I šib romani

Ame le rom vorbinas romanes, taj godo si jekh indoeuropeisk šib. I I šib romani las vorbi katar sako them kaj bešen le rom. Amari šib, i romani inkerdas peski gramatika, anda godo ke le romanes inkerdjilas pe anda godo ke perdo rom sas khate kaj bešen. Naj gade sar le taterongi šib. Sa le rom vorbin khetane romanes, norvegicka vorbin ferik kana le gažensa. I šib i romani si le romengo identiteto. But rom birinde te inkren pengi šib i romani, vi te zumavenas le nazistura te mudaren sa le romen tala o dujto marimos. Taj či i Norvegicko politika či birindas te musaren i šib i romani pala o dujto marimo. Sa le rom ande intrego luma vorbin jekh šib. Amari šib inkerdjol pe e tradas ande thema, maladjuvas taj inkras amari kultura i romani.

Naj dulmut kaj le rom kizdinde te skirin romanes. Ando godo si maj važno te vorbinas romanes taj te splikinas ame. Taj te phenas amara historia le generacionake kaj avel.

Le rom adjes

Či žanas vorta sode žene si adjes le rom ando Norvego. Si katar le 500 ži kaj 750 žene. Maj but rom bešen ando Oslo vaj avri jekh semo ando Oslo. But diskriminacia si ande le gaže

pe rom te si ke len penge kera te bešen. Taj vi but rom či birin te len penge buča ke si rom. But anda le rom nas le but škola. But rom daranas taj daran ži adjes ke i škola taj i barnehage šaj len lenge bebevon vat te xasaren pengo romanimo. Kana le rom traden avri pe gava, problem si le anda školi. Le rom phenen tista pare si lenge ke kerdjol problem de či žanen amare tradicia taj historia taj phares si lenge te ačaren le romenge.

Andel rom ando Norvego si jekh šero ando sako familia, voj si kaj komandil te si jekh problem. Le rom si tista zurales khetane te si jekh problem andi familia vat lovengo vat familjako sogodi si le rom mindik khetanes inkren. Taj le romenge si tista baro te inkren penge sokaša romane. Le rom ando Norvego si le sokaša te traden milaje vordonensa avri taj jivende palpale ande kera le. Kana traden avri, but žene traden pe jekh than. Me si vi rom kaj či maj traden avri taj bešen ande kera intrego berš.

Ande but bajura, bare sokašaura si le romen sar xabe, pačiva, lažav taj vi mahrimata. Le rom si len jekh granica: Kon si rom taj kon naj rom. Kodola kaj naj rom, godolenge phenas gaže. Kanda si jekh problem maškar le rom,

atunči kidem pe te keren kris. Jekh kris si kaj kiden pe le krisinatora taj roden te keren i pača. Le romengo hurajimo maj moderno kerdjilas, me sagade biris te dikhes kon si rom pa lengo hurajimo. Terne šėja mekh godi naj romnja dine, šaj piren ande budjogi, me kana romnja dinej, atunči našti piraven budjogi.

Le rom si jekh hačarimaske manuš. Bari-mange si ke si rom, andi pengi kultura taj ande pengi šib.

Jekh baro najisimo:

Andreas Muller, Den norske romforening
Robert Lorentsen, Club Romano
Natalina Jansen, Romtiltaket